

“PIEŚŃ LASU” ЯК ВІЗИТКА ЛЕСІ УКРАЇНКИ У ПОЛЬЩІ

Розглянуто минуле й сучасне сприйняття поетеси та її творів у Польщі, проаналізовано деякі видання її творів, критичні статті про паралелі *Леся Українка // А. Міцкевич, Ю. Словацький*. Основним у репрезентації особи поетки поза межами країни стала драма-феєрія „Лісова пісня”, яку видають і перекладають, про яку пишуть.

Ключові слова: драма, драма-феєрія, поезія.

Про сприйняття творів Лесі Українки поза межами її батьківщини відомо небагато, попри вивченість і подальше активне дослідження її творчості в Україні, й зокрема на Волині – колиці її таланту. Згадаємо бодай праці М. Жулинського [2], О. Рисака [6], діяльність Науково-дослідного інституту Лесі Українки (з вересня 2006 року), до того – музею Лесі Українки на базі Волинського національного університету імені Лесі Українки. Саме тому нас зацікавила можливість аналізу рецепції її творчості поза межами краю. Важливим вбачається взагалі сприйняття творчості українських письменників поза межами країни, їхнє дослідження, переклади, особливо якщо це стосується близького сусідства, як, наприклад, із Польщею. Цікаво, якою мірою ім'я та твори поетки були відомі у Польщі на початку ХХ століття і як сприймаються тепер.

Творчість Лесі Українки, як і особа письменниці, незважаючи на близьке географічне розташування, а також сусідні історико-політичні, культурно-освітні стосунки України й Польщі, широкий загал, на жаль, мало знає. Але треба відмітити, що вона була й залишається об'єктом досліджень науковців, студентів. Прикладом цього є сучасні праці вчених Варшавського університету (див. [13]), дипломні (магістерські) роботи студентів відділень (кафедр) україністики Варшавського, Ягеллонського (Краків), Люблінського, Вроцлавського університетів. Варто зазначити: якщо і вдається спроба репрезентувати класичну українську культуру в сусідній державі, то в унісон із ім'ям Лесі

Українки звучать слова захоплення, відгуки сильних вражень від героїчних і пафосних віршів, приємний мелотон ліричних поезій, а згадка про неї одночасно із Т. Шевченком та І. Франком дає сигнал для досі необізнаних із творчістю нашої землячки, що це – варте уваги, гідне подиву й захоплення, це те, чим ми, українці, повинні гордитися, те, про що маємо говорити вголос. Тим більше, що історія наших двох народів так тісно перепліталася впродовж довгих років, а згадки про родину Косачів знаходимо і в Польщі: у кінці XVII століття польський шляхтич Петро Косач продовжив свою кар’єру на українській землі. Його слідами пішли сини та внуки, що перебували на службі в українських гетьманів [див.: Косач-Кривинюк О. Леся Українка. Хронологія життя і творчості. – Нью-Йорк, 1970. – С. 12–13].

Леся Українка, відвідувала свого дядька О. П. Драгоманова у містечку Творки під Варшавою. Ці візити знайшли відображення у творах “Місто смутку” й “Приязнь” (у цьому оповіданні вона “правдиво відтворила польські реалії та навколишнє середовище” [4, 6]). А знати про неї в Польщі могли з незначних відгуків про її твори у польській пресі того часу, передусім у краківських “Krytyce”, “Nowej Reformie”, варшавській “Prawdzie” та з поодиноких прижиттєвих перекладів, розпорошених у газетах.

Як зазначає Ф. Неуважний, до 1971 року, до століття з дня народження поетки, про Лесю Українку в Польщі писали небагато – за винятком праць Маріана Якобця [11] і Владислава Пьотровського [15]. Зрідка її лірику перекладали Казімеж-Анджей Яворський (K. A. Jaworski) і Леопольд Левін (L. Lewin). Аж 1980 року в Люблінському видавництві з’явився том “Siedem strun” (“Сім струн”), який підготував і опрацював Тадеуш Хрусчелевський (T. Chrościelewski) [10], а в 1982 році побачив світ том “Касандра й інші драми” (Wydawnictwo Literackie) у перекладі Станіслава-Едварда Бурого з передмовою Вацлава Кубацького й післямовою Стефана Козака [17, 14, 19–20]. Щодо відносно нових видань та перекладів творів Лесі Українки у Польщі: згадаємо *Lesia Ukrainka. Pieśń Lasu. Wybrał i słowem wstępnym opatrzył Florian Nieuważny.* – Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy, 1989;

Lesia Ukrainka. Siedem strun. Wybrał, opracował i wstępem opatrzył Tadeusz Chróścielewski [10].

У передмові до польського видання драматичних творів Лесі Українки Вацлав Кубацький стверджує, що “вона не нагадує нікого із сучасників широким історичним і культурним діапазоном. Від романтизму через парнасизм до fin de siècle у літературі зростала екзотичність. Але дивує тематична й фабульна відкритість творів письменниці: Єгипет, Вавилон, Ізраїль, цикл троянський, підкорена Еллада, євангелійна Свята Земля, Римська імперія, початки християнства, Магомет, міфологічна слов’янська байка, піонери Північної Америки у XVII столітті, Іспанія Дон Жуана, а також звичаєві й суспільні замальовки російського царювання” [17]. У свою чергу Ф. Неуважний пише, що “таємниці феномену поетки не віднайдемо у численних порівняннях (із Касандрою, Прометеєм, Сафо. – С. Р.); вони відкривають тільки частину таланту й особистості Лесі Українки” [14, 8].

Як ми уже згадували, до її творчості звертаються відомі польські дослідники й науковці. Зокрема, завідувач кафедри україністики Варшавського університету Стефан Козак у монографії “З історії України: Релігія. Культура. Суспільна думка. Дослідження й нариси”, присвяченій окресленню й визначенню європейського виміру української культури, представляє діяльність письменників, які стали взірцем, візиткою української культури як на батьківщині, так і поза її межами. Згадуючи діячів, які заклали підвалини розвитку української літератури серед європейських літератур, а це – І. Котляревський, М. Грушевський, Д. Чижевський, І. Франко, В. Стефаник, А. Кримський, Л. Мартович, М. Вороний, київські неокласики і В. Виниченко, автор передусім називає ім’я Лесі Українки [13, 378]. Багато дослідників у своїх працях указує на спорідненість або схожість творів Лесі Українки з творами польських авторів. Зокрема, це стосується паралелей Леся Українка || Адам Міцкевич, Леся Українка || Юліуш Словацький. Маріан Якобець, аналізуючи зв’язок поетки із літературою польського романтизму, вбачає у творчості Лесі Українки приховану полеміку з традиціями

польського романтизму, зокрема з А. Міцкевичем, а щодо мотивів поезій зазначає, що “Ю. Словацького більше чарує краса Сходу, а Лесею Українку хвилює суворая правда життя з його актуальними проблемами” [11, 376].

Тут не можемо не згадати, що Лесею Українку цікавило життя тодішньої літературної Польщі, про що свідчать її переклади творів польських письменників – А. Міцкевича (уривок із поеми “Конрад Валленрод” – “Вілія, що наші струмочки приймає...”), а також наукова стаття “Заметки о новейшей польской литературе” (1901, див. [7]). У статті Лесею Українка визнає “Пана Тадеуша” А. Міцкевича великим зразком для молодих реалістів, а вже у творах самої поетеси відображені ремінісценції з А. Міцкевича, є також безпосередні посилання на його твори, відчутний глибокий внутрішній зв’язок між “Кримськими сонетами” польського поета і “Кримськими спогадами” Лесі Українки. Його передає насамперед тематична спорідненість, подібність поетичної символіки, композиційна стрункість, очевидно є близькість мотивів і образів. На думку М. Якобця, Лесею Українка, на противагу А. Міцкевичу, який поетизує минуле Криму, протиставляє його сучасне, а також безмежність людського терпіння й злидні, “тим самим закликає до справедливості щодо жителів прекрасного куточка землі” [11, 376].

Наголошуючи на глибоких знаннях Лесею Українкою польського письменства, дослідник Р. Радишевський у свою чергу наводить приклад досі не знайденої статті про Марію Конопницьку, яку Лесею Українка підготувала до друку в петербурзький літературний та науково-популярний щомісячник “Мир Божий”. Про аналогію між творчістю обох поеток пише Ю. Булаховська [9], вказуючи на зацікавленість тими ж авторами і літературними явищами, античною й біблійною міфологією, на тематичну близькість – в обох авторок трапляються майже однакові заголовки творів (“*Contra spem spero!*”, “*Slavus sclavus*”, “На крилах пісень”), вони перекладали або писали про тих же письменників – Г. Гейне, В. Гюго, Аду Негрі. Про схожість стилю й тематики у творчості Лесі Українки й М. Конопницької згадано й у статті

Максима Рильського “Лірика Лесі Українки” [5]. Вважаємо, що дійсно польська література й культура могли мати вплив на літературні вподобання й творчі вияви поетеси, а “сама Леся Українка багатьма фактами літературної діяльності вписала яскраву сторінку в історію українсько-польського культурного єднання” [4, 6].

Проте найкраще znana у Польщі драма-феєрія “Лісова пісня” – без сумніву, один із найкращих творів Лесі Українки. Про сам твір у польських путівниках про Україну, статтях на інтернет-сайтах згадується чимало. Наприклад, на сторінці “Пізнай Україну” драму “Лісова пісня” описують як “найдосконаліший із творів” [www.poznajukraine.com/ludzie.htm]. У свою чергу в анонсі Фестивалю “Жінки нової Європи” зазначено, що “Лісова пісня” є одним із найпопулярніших драматичних творів класичної літератури, вона сягає універсальних тем, таких як кохання, призначення й місце людини у світі [www.lsi.lublin.pl/sasiedzi/2007].

Образ русалки – дівчини Мавки, закоханої в простого хлопця, заради якого вона залишила озерний, лісовий світ і прийшла жити до людей, нав'язаний казками, легендами і повір'ями, почутими в дитинстві на Волині. Леся Українка писала в листі до А. Кримського від 14 жовтня 1911 року: “Чи Ви знаєте, що я дуже люблю казки і можу їх видумувати мільйони? А от досі не доважувалась писати!” [8, 373]. А коли її мати говорила, що на створення драми вплинули лише образи класичної літератури, поетеса зауважувала: «Я не поминаю лихом волинські ліси. Згадавши про них, написала „драму – феєрію” у їхню честь і вона принесла мені багато радості!». Та й у листі до матері від 2 січня 1912 р. Леся Українка зазначала, що “Лісова пісня” з’явилася в результаті спогадів про дитинство, проведене на Волині, коли її навіки зачарував образ лісової русалки, мавки. Драму письменниця визначила німецьким словом *marchendrama* – казкова, а за жанром вона близька до п’єси німецького драматурга Гергарта Гауптмана “Потоплений дзвін”, названої автором драмою-казкою.

У порівняльній студії В. Петрова детально проаналізовано ці два твори [3, 149–171], указано на їхню спорідненість і схожість,

але найважливішим є те, що “Лісову пісню” автор розглядає у контексті європейської модерної драматургії, відносить цей твір до її найкращих зразків. Хоча, наприклад, дослідник В. Смирнів стверджує, що “Лісову пісню” слід “вважати не паралеллю до п’єси Гауптмана, а антитезою їй” [16, 69]. Можливо, не зовсім категорично, але схожу думку висловлює Віра Агєєва, зазначаючи, що “Потоплений дзвін” – це трагедія Генріха (образу, відповідного до образу Лукаша), який поривається до недосягненого, а “Лісова пісня” – це трагедія Мавки (яку, пам’ятаємо, “може тільки жінка написати”) [1, 13].

Вивчаючи інші паралелі – “Лісової пісні” та драми Юліуша Словацького “Балладина”, Р. Радишевський пише, що їхні новаторські на той час твори “близькі за своїм пафосом та ідейним змістом”, і зазначає, що в обох драмах порушено не тільки побутово-інтимні проблеми, але й глобальні питання часу. Різниця полягає у тому, що Леся Українка підносить буденні проблеми до високих узагальнень, важливою постає боротьба за духовні скарби людини, а Ю. Словацький порушує питання боротьби за владу, двірцеві інтриги, питання моралі [4, 66]. Дослідник указує на те, що перегук “Балладини” й “Лісової пісні” “позначений зверненням до цілющого джерела волинсько-подільського, а точніше – слов’янського фольклору, близьких за тематикою балад, народних пісень, переказів” [4, 69], у яких панують фантастичні істоти – такі як Мавка у Лесі Українки або Гоплана у Ю. Словацького.

Можна зробити висновок, що при написанні драми-феєрії вирішальним стало звернення до фольклорних джерел. Але варто згадати й наголосити: сама Леся Українка зазначала, що “ми прагнемо бачити нові п’єси українських авторів, такі п’єси, щоб у них малювалося не тільки життя неосвіченої частини нашого народу, а життя всіх частей, усіх станів, усіх шарів нашого народу; ми хочемо, щоб театр і у нас, як у інших народів, розширював наш розумовий виднокруг, освітлював ті питання, що турбують душу інтелігента наших часів” [7, 268]. І щиро вболівала через те, що “замість того наші театральні дружини показують нам п’єси, в яких здебільшого малюється саме

селянське життя, та <ще таке, яке воно було давно, а може, й ніколи не було, бо більша часть українських п'єс написана на старомодний лад, на той манір, щоб скрасити життя> й з того життя й те життя показується не всіма сторонами” [7, 268]. Отож, “Лісова пісня” мала стати чимось зовсім іншим, не просто змалюванням життя, навіть і вигаданого, казкового, але й відображенням сучасного з його насущними питаннями – життя у розвитку з його буденними (але й глобальними!) проблемами.

“Лісова пісня”, розповідь про трагічну любов русалки – Мавки, що загинула в жорстокому і цинічному світі людей, із захопленням була прийнята читачами, але її постановку здійснено набагато пізніше – десь у середині двадцятого століття, у радянський час. Відтоді вона не сходить із театральних афіш найрізноманітніших театрів драми. Коли влітку 2007 року в Любліні проходив Фестиваль театрів Центральної Європи “Сусіди”, у “Gazecie Wyborczej” писали, що одним із найцікавіших моментів була вистава “Лісова пісня” Лесі Українки, поставлена Аллою Федоришин у львівському театрі “Воскресіння”. Зазначаючи, що творчість Лесі Українки належить до канонів української літератури, автор із сумом наголошував на тому, що найкращий драматичний твір Лесі Українки, який сотні разів у різних варіаціях ставили в Україні, досі не знаний широкому загалові в Польщі [12]. Тут варто згадати, що й в Україні “перші кроки” драми на сцені не були простими, оскільки постановники у театрі М. Садовського надали перевагу творові польського автора Луціана Риделя “Зачароване коло”, який також був близьким за змістом “Лісовій пісні”. Та й Леся Українка у листі до матері від 24 травня 1912 року пише: «Якесь у мене роздвоєне почуття щодо сеї поеми – я б і хотіла бачити її на сцені, і боюся, не “провалу” боюся, а переміни мрії в бутафорію» [8, 399], при цьому пояснюючи, що цю драму дуже важко поставити, нічого у ній не змінивши, не спростивши її для постановки на сцені.

Підсумовуюче усе викладене вище, хочеться вірити, що ім'я поетки, яке в Україні є уособленням нового, проривного духу – „*Нащо даремнії скорботи? Назад нема нам вороття! Берімось краще до роботи, Змагаймось за нове життя*” (“Contra spem

сперго!”) – або ніжною, ліричною “просто жінки”, листи до якої “завжди пахнуть зов’язими трояндами”, з часом усе більше цікавитиме читача (й обов’язково глядача!) за межами рідного краю. Рецепція Лесі Українки впродовж усього ХХ століття, та й початку нового тисячоліття є надзвичайно показовою перш за все для характеристики української культури загалом. А тому безумовно важливими видаються праці, розвідки, присвячені нашим авторам і видані не лише українською мовою й не лише в Україні, оскільки саме вони пропагують українську літературу, а ширше – й нашу культуру у світі.

Література

1. Агеєва В. Неоромантичне двосвіття “Лісової пісні” / Віра Агеєва // “Їм промовляти душа моя буде”: “Лісова пісня” Лесі Українки та її інтерпретації / упор. В. Агеєва. – К. : Факт, 2002. – 224 с. – С. 7–25.
2. Жулинський М. Леся Українка / Микола Жулинський // Жулинський М. Слово і доля : Навч. посіб. – К. : А.С.К., 2002. – 640 с. – С. 146–171.
3. Петров В. “Лісова пісня” / Віктор Петров // “Їм промовляти душа моя буде”: “Лісова пісня” Лесі Українки та її інтерпретації / упор. В. Агеєва. – К. : Факт, 2002. – 224 с. – С. 149–171.
4. Радишевський Р. П. Іскри єднання. До питання про інтернаціональні мотиви творчості Лусі Українки / Ростислав Радишевський. – К. : Дніпро, 1983. – 203 с.
5. Рильський М. Лірика Лесі Українки / Максим Рильський // Доступна з <http://www.ukrlib.com.ua/krstat/printout.php?id=17>
6. Рисак О. Лесин дивосвіт / Олександр Рисак. – Львів : Світ, 1992. – 184 с. ; Рисак О. О. На злетах духовної спраги: Із лабораторії лесезнавства / Олександр Рисак // Філологічні студії : наук. Часопис. – Луцьк, 2002. – № 1. – С. 235–239.
7. Українка Леся. Збір. творів : у 12 т. / Леся Українка. – Т. 8. – К. : Наук. думка, 1977. – С. 101, 268–269.
8. Українка Леся. Збір. творів : у 12 т. / Леся Українка. – Т. 12. – К. : Наук. думка, 1978. – 696 с.
9. Bułachowska J. Łesia Ukrainka i Maria Konopnicka / Julia Bułachowska // Pamiętnik Literacki. – 1973. – Z. 2. – S. 95–102.

10. Chróścielewski T. Siedem strun Łesi Ukrainki / Tadeusz Chróścielewski // *Łesia Ukrainka. Siedem strun / wybrał, opracował i wstępem opatrzył T. Chróścielewski.* – Lublin : Wyd-wo Lubelskie, 1980. – S. 5–17.

11. Jakobiec M. *Łesia Ukrainka i polska literatura romantyczna / Marian Jakobiec // Slavia orientalis.* – 1971. – Nr 4. – S. 376.

12. Józefczuk G. A gdyby tak mieć miejskich szczudlarzy / Grzegorz Józefczuk // *Gazeta Wyborcza.* – Lublin. –2007. – 15 czerwca.

13. Kozak S. Z dziejów Ukrainy: religia, kultura, myśl społeczna : studia i szkice / Stefan Kozak. – Warszawa : Wyd-wo UW, 2006. – 378 s.

14. Nieuważny F. Fenomen Łesi Ukrainki / Florian Nieuważny // *Łesia Ukrainka. Pieśń Lasu / wybrał i słowem wstępnym opatrzył F. Nieuważny.* – Warszawa : Państwowy In-ut Wydawniczy, 1989. – 262 s. – S. 5–20.

15. Piotrowski W. Adam Mickiewicz a *Łesia Ukrainka / Piotrowski Władysław // Pamiętnik Słowiański.* – 1956. – T. VI. – S. 89–97.

16. Smyrniw W. Man and Superman in Gerhart Hauptmann's Die Versunkene Gloke and *Łesia Ukrainka's Lisova Pisnia / W. Smyrniw // Germano-Slavika.* – 1982. – Nr 4.2. – P. 69.

17. *Ukrainka Ł. Kasandra i inne dramaty / Łesya Ukrainka.* – Kraków : Wyd-wo Literackie, 1982.

Романюк С. «Лесная песня» как визитка Леси Украинки в Польше.

Рассматривается прошлое и современное восприятие поэтессы и ее произведений в Польше, проанализированы некоторые ее поэзии, критические статьи о параллелях *Леся Українка // А. Мицкевич, Ю. Словацкій.* Главным произведением в представлении личности поэтессы за границей стала драма-феерия «Лесная песня», которую издают и переводят, о которой пишут.

Ключевые слова: драма, драма-феерия, поэзия.

Romaniuk S. “Forest Song” as a Key Work of Lesia Ukrainka in Poland.

The past and present perception of the poetess and her creative works in Poland are considered; some publications of her works and critical articles about parallels between Lesia Ukrainka and Mickiewicz, J. Slovacki are analyzed. “Forest Song”- is considered to be kea point of representation of the personality of the point, which is being published, written about and translated.

Key words: drama, fairy-drama, poetry.